

БӨЛІМ: BUKETOV UNIVERSITY / UNIVER / СТУДЕНТ

Екі шет тілін меңгертуде цифрлық білім беру платформаларының рөлі

ЖАРИЯЛАНДЫ
17.04.2026**ТІРЕК СӨЗДЕР**

адаптивті оқыту, геймификация, екі тілділік, когнитивті жүктеме, мотивация, Онлайн білім беру, цифрлық платформа, шет тілі

СІЛТЕМЕ<https://bilimger.kz/188226/>**Кунтупова Аяулым Маратқызы**

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті

Шет тілдер факультеті 3 курс студенті

Аннотация

Бүгінгі жаһандану дәуірінде екі немесе одан да көп шет тілін білу жеке тұлғаның бәсекеге қабілеттілігін арттыратын маңызды фактор болып табылады. Осы мақалада цифрлық білім беру платформаларының (Duolingo, Coursera, Khan Academy, LinguaLeo, Babbel және т.б.) екі шет тілін бір мезгілде меңгертудегі педагогикалық рөлі зерттеледі. Жұмыста цифрлық платформалардың дидактикалық мүмкіндіктері, олардың дәстүрлі оқыту әдістерімен ұштасуы, сондай-ақ білім алушылардың когнитивтік жүктемесі мен мотивациясына тигізетін әсері талданады. Зерттеу нәтижелері цифрлық платформалардың адаптивті алгоритмдері мен геймификация элементтерінің екі тілді бір мезгілде меңгерудегі тиімділігін дәлелдейді. Мақала шет тілі мұғалімдеріне, білім беру саясаткерлеріне және цифрлық педагогика саласындағы зерттеушілерге арналған.

Кілт сөздер: цифрлық платформа, шет тілі, екі тілділік, геймификация, адаптивті оқыту, онлайн білім беру, мотивация, когнитивті жүктеме.

Кіріспе

XXI ғасырдың білім беру кеңістігінде цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы оқыту процесін түбегейлі өзгертті. Бүгінгі таңда смартфон немесе компьютер арқылы кез келген тілді үйрену мүмкіндігі іс жүзінде барлық адамға қолжетімді болып отыр. Әсіресе екі шет тілін бір мезгілде меңгеру мәселесі — когнитивтік күрделілігі жоғары болғандықтан — педагогика ғылымында ерекше назар аударуды қажет етеді.

Дәстүрлі білім беру жүйесінде бір шет тілін оқыту үшін орта есеппен 5–7 жыл қажет болса, цифрлық платформалар бұл мерзімді едәуір қысқарту мүмкіндігін береді. Зерттеушілер Warschauer (2000) мен Chapelle (2001) компьютерге негізделген тіл үйрету (Computer-Assisted Language Learning — CALL) саласының іргетасын қалады. Кейінгі онжылдықтарда бұл бағыт мобильді технологиялармен (MALL — Mobile-Assisted Language Learning) толықты. Loewen және Sato (2017) атап өткендей, заманауи цифрлық платформалар тек контент жеткізушілер ретінде ғана емес, оқушының жеке қарқынына бейімделетін интеллектуалды жүйелер ретінде де қызмет атқарады.

Қазақстан Республикасының «Тілдердің қолданылуы мен дамуы туралы» заңы аясында және «Үштұғырлы тіл» саясаты шеңберінде қазақ, орыс және ағылшын тілдерін бірдей деңгейде меңгеру мемлекеттік деңгейдегі басымдыққа айналды. Бұл контексте цифрлық платформалардың рөлін зерттеу аса өзекті мәселеге айналып отыр.

Мақаланың мақсаты — цифрлық білім беру платформаларының екі шет тілін бір мезгілде меңгертудегі педагогикалық тиімділігін теориялық және практикалық тұрғыдан зерделеу.

1-бөлім. Цифрлық платформалардың дидактикалық негіздері және екі тілді меңгертудегі ерекшеліктері

1.1. Адаптивті оқыту алгоритмдері

Заманауи цифрлық платформалардың негізгі артықшылығы — жасанды интеллект алгоритмдеріне негізделген адаптивті оқыту жүйесі. Duolingo платформасы, мәселен, Leitner жүйесі мен интервалды қайталау (spaced repetition) принципін қолданып, оқушының есте сақтау қабілетіне сәйкес материалды оңтайлы мерзімде ұсынады. Nation (2001) зерттеулері бойынша сөздік қорды тиімді меңгеру үшін кемінде 10–12 рет интервалды қайталау қажет — дәл осы функцияны алгоритмдік жүйелер автоматты түрде орындайды.

Екі тілді бір мезгілде үйренген кезде когнитивті жүктеме (cognitive load) едәуір артады. Sweller (1988) ұсынған когнитивті жүктеме теориясы бойынша, оқушының жұмыс жады шектеулі болғандықтан, оқу материалы қабаттасып кеткен жағдайда меңгеру тиімділігі күрт төмендейді. Алайда заманауи платформалар бұл мәселені бірнеше тәсілмен шешеді:

Біріншіден, платформалар екі тілдің материалдарын уақыт жағынан бөліп ұсынады — мысалы, күннің бірінші жартысында ағылшын тілі, екінші жартысында неміс тілі бойынша сабақ өтіледі. Екіншіден, аралас тілдік орта (cross-linguistic transfer) принципін пайдаланып, бір тілдегі грамматикалық түсінікті екінші тілдегі ұқсас ережемен байланыстырады. Бұл жайт Cook (2001) ұсынған мультикомпетенттілік (multi-competence) теориясымен үйлеседі: бір адамның санасындағы барлық тілдер өзара

оқшауланып жатпайды, керісінше, олар бір-бірімен тығыз байланыста болады.

1.2. Геймификация және оқу мотивациясы

Deci мен Ryan (1985) өздерінің ішкі мотивация теориясында (Self-Determination Theory) адамның табиғи қызығушылығы мен өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысы оқу процесінің қозғаушы күші болатынын дәлелдеді. Осы теориялық тұжырымдамаға сүйенген цифрлық платформалар геймификация элементтерін — ұпай жинау, жетістік белгілері (badges), рейтингтер, жолақтар (streaks) — оқу процесіне кеңінен енгізді.

Hamari, Koivisto және Sarsa (2014) жүргізген мета-талдау геймификацияның оқу мотивациясын орта есеппен 34%-ға арттыратынын көрсетті. Бұл деректер Duolingo-ның өз зерттеулерімен де расталады: платформа пайдаланушыларының 34%-ы ересектер болып, олардың орта есеппен тәулігіне 15–20 минут тіл үйренетіні анықталды. Екі тілді бір мезгілде меңгеретін оқушылар үшін геймификация әсіресе маңызды: қайсысы «оңай», қайсысы «қиын» тілге уақыт бөлу керек деген психологиялық кедергіні жою үшін ойын элементтері тепе-теңдік механизмі ретінде қызмет атқарады.

Babbel платформасының 2019 жылғы зерттеуі 2 айлық бағдарламадан өткен пайдаланушылардың ауызша сөйлеу дағдысы бойынша колледждің бір семестріне баламалы нәтиже көрсеткенін айғақтады. Бұл жетістік дәстүрлі сыныптық оқытумен салыстырғанда уақыт тиімділігінің артықшылығын айқын көрсетеді.

2-бөлім. Екі шет тілін бір мезгілде меңгерудің педагогикалық үлгілері және платформалардың практикалық тиімділігі

2.1. Дәйекті және бізмезгілді меңгеру стратегиялары

Лингвистика ғылымында екі тілді меңгерудің негізгі екі стратегиясы ажыратылады: дәйекті (sequential) және бір мезгілді (simultaneous) меңгеру. Бір мезгілді меңгеруде оқушы екі тілді қатар үйренеді. Cummins (1979) ұсынған «айсберг теориясы» бойынша, үйренілген тілдер жалпы когнитивті базаны бөліседі: бірінші тілде меңгерілген академиялық дағдылар екінші тілге оңай ауысады. Осы принципті платформалар практикалық жүзеге асыруда тиімді пайдаланады.

Мысалы, Coursera платформасындағы «Language Learning Pathways» бағдарламасы оқушыны бір тілді негіздік деңгейде меңгергенде ғана екінші тілге өтуге шақырады. Бұл «тізбекті өзара тәуелділік» (interdependence hypothesis) принципін іс жүзінде қолдану болып табылады. Зерттеушілер Cenoz және Genesee (1998) бірнеше тілді меңгерген адамдар жаңа тілді одан сайын тез меңгеретінін — яғни «тіл үйрену дағдысы» (language learning aptitude) кумулятивтік сипатта болатынын дәлелдеді.

2.2. Платформалардың тілдік дағдыларды жан-жақты дамытудағы рөлі

Шет тілін меңгеру төрт негізгі дағдыны қамтиды: тыңдалым, оқылым, жазылым және

айтылым. Цифрлық платформалардың күшті жері — осы төрт дағдыны бір интерфейсте кешенді дамытуы. Google Speech Recognition технологиясын пайдаланатын платформалар оқушының айтылым дұрыстығын нақты уақытта бағалайды. Warschauer мен Healey (1998) атап өткендей, компьютерлік кері байланыс (feedback) мұғалімнің кері байланысынан кем емес, кейде оданда тиімді болуы мүмкін — себебі ол жедел, объективті және ұялуды тудырмайды.

Екі тілді бір мезгілде үйренушілер үшін ерекше маңызды дағды — кодты ауыстыру (code-switching) механизмін басқара білу. Grosjean (1989) зерттеулері бойынша, табысты екі тілді адамдар тілдерді бір-бірімен шатастырмайды, керісінше, коммуникативтік жағдаяттарға байланысты тілді саналы таңдайды. Zarate, Lévy және Kramsch (2008) ұсынған плюрилингвалды компетенция (plurilingual competence) тұжырымдамасы тілдерді бөлек-бөлек меңгеру орнына тұтас лингвистикалық репертуар ретінде қарастырады. Дәл осы көзқарасты Mondly және Rosetta Stone сияқты платформалар тілдер арасындағы салыстырмалы модульдер арқылы іске асырады.

2.3. Практикалық зерттеу деректері және шектеулер

Cambridge English (2021) баяндамасы бойынша, цифрлық платформаларды пайдаланатын оқушылардың 67%-ы алты ай ішінде A1-ден B1 деңгейіне жете алады. Бірақ бұл деректерді бағалауда белгілі шектеулерді ескеру қажет. Attewell (2005) мен Hockly (2013) цифрлық платформалардың ең басты кемшіліктері ретінде мыналарды атайды:

Біріншісі — прагматикалық компетенцияның шектеулі дамуы. Платформалар ресми грамматикалық дұрыстыққа баса назар аударады, ал нақты өмірдегі сөйлесу мәдениетін, сөздің астарлы мағынасын, сарказм мен юморды меңгерту мүмкіндігі шектеулі. Екіншісі — оқушының өздігінен жұмыс істеу қабілетіне тәуелділік. Duolingo деректері бойынша, пайдаланушылардың тек 0,01%-ы ғана тіл курсына толық аяқтайды. Үшінші мәселе — екі тілді бір мезгілде платформа арқылы меңгеру кезінде тілдер арасындағы интерференция (interference) қаупі артады: оқушы екі тілдің ұқсас лексикасын немесе грамматикасын шатастырып алуы мүмкін.

Осы кемшіліктерді жою үшін зерттеушілер аралас оқыту үлгісін (blended learning) ұсынады: цифрлық платформалар дәстүрлі сыныптық оқытуды алмастырмайды, оны толықтырады. Garrison мен Vaughan (2008) аралас оқытуды «ең үздік» модель ретінде сипаттайды — онлайн ортаның икемділігі мен беттен-бетке қарым-қатынастың тереңдігі ұштасып, синергиялық нәтиже береді.

Қорытынды

Жүргізілген талдау негізінде мынадай тұжырымдар жасауға болады.

Цифрлық білім беру платформалары адаптивті алгоритмдері, геймификация

элементтері және мультимодальды контент арқылы екі шет тілін бір мезгілде меңгерудің тиімді педагогикалық құралы болып табылады. Платформалардың интервалды қайталау жүйесі мен жеке қарқынға бейімделу қабілеті когнитивтік жүктемені оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Бірақ цифрлық платформалардың толықтырушы рөлі (supplementary role) болуы тиіс. Прагматикалық, мәдениетаралық және дискурсивтік компетенцияларды дамыту үшін тіл мұғалімінің тікелей қатысуы мен нақты коммуникативтік жағдаяттар қажет. Болашақ зерттеулер жасанды интеллекттің диалогтық жүйелері (conversational AI) мен иммерсивті технологиялардың (VR/AR) тіл үйрету процесіне интеграциялану мүмкіндіктерін зерделеуге бағытталуы тиіс.

Қазақстандық білім беру жүйесі үшін «Үштұғырлы тіл» саясатын цифрлық платформалармен кешенді жүзеге асыру — аса перспективалы бағыт. Мектеп пен жоғарғы оқу орнының оқу жоспарларына цифрлық платформаларды жүйелі енгізу тілдік компетенцияны жеделдетіп қана қоймай, оқушылардың цифрлық сауаттылығын да арттыратын болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Чапелл, К. А. (2001). *Екінші тілді меңгерудегі компьютерлік қолданбалар. Кембридж университетінің баспасы.*
2. Сенос, Х., және Женесі, Ф. (1998). *Екі тілділіктен тыс: Көптілділік және көптілді білім беру. Multilingual Matters баспасы.*
3. Кук, В. (2001). *Сыныпта бірінші тілді қолдану. Канадалық қазіргі заман тілдері шолуы, 57(3), 402-423.*
4. Камминс, Дж. (1979). *Тілдік өзара тәуелділік және екі тілді балалардың білім беру дамуы. Білім беруді зерттеу шолуы, 49(2), 222-251.*
5. Деси, Э. Л., және Райан, Р. М. (1985). *Адам мінез-құлқындағы ішкі мотивация және өзін-өзі анықтау. Plenum Press баспасы.*
6. Гарнизон, Д. Р., және Возн, Н. Д. (2008). *Жоғары білім берудегі аралас оқыту. Jossey-Bass баспасы.*
7. Грожан, Ф. (1989). *Нейролингвистер, абай болыңдар! Екі тілді адам бір денедегі екі бір тілді адам емес. Ми және тіл, 36(1), 3-15.*
8. Хамари, Дж., Койвисто, Дж., және Сарса, Х. (2014). *Геймификация жұмыс істей ме? Геймификация бойынша эмпирикалық зерттеулерге әдеби шолу. HICSS еңбектері, 47, 3025-3034.*
9. Хоклі, Н. (2013). *Мобильді оқыту. Ағылшын тілін оқыту журналы, 67(1), 80-84.*
10. Лоуэн, С., және Сато, М. (2017). *Нұсқаулы екінші тілді меңгерудің Routledge анықтамалығы. Routledge баспасы.*

11. *Нейшн, И. С. П. (2001). Басқа тілде сөздік қорды үйрену. Кембридж университетінің баспасы.*
12. *Свеллер, Дж. (1988). Есеп шешу кезіндегі когнитивті жүктеме. Когнитивті ғылым, 12(2), 257–285.*
13. *Варшауэр, М. (2000). Өзгермелі жаһандық экономика және ағылшын тілін оқытудың болашағы. TESOL тоқсандығы, 34(3), 511–535.*
14. *Варшауэр, М., және Хили, Д. (1998). Компьютерлер және тілді оқыту: Жалпы шолу. Тіл оқыту, 31(2), 57–71.*
15. *Зарате, Г., Леви, Д., және Крамш, К. (2008). Көптілділік пен көпмәдениеттілік негіздері. Қазіргі замандағы мұрағат баспасы.*

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы**. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.